

**SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII KADENCJA**

Warszawa, dnia 3 maja 2014 r.

Druk nr 628

**KOMISJA
PRAW CZŁOWIEKA,
PRAWORZĄDNOŚCI I PETYCJI**

**Pan
Bogdan BORUSEWICZ
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Na podstawie art. 76 ust. 1 Regulaminu Senatu Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji wnosi o podjęcie postępowania w sprawie inicjatywy ustawodawczej dotyczącej projektu ustawy

o zmianie ustawy – Kodeks karny.

Do reprezentowania Komisji w dalszych pracach nad tym projektem ustawy upoważniony jest senator Jan Rulewski.

W załączeniu przekazuję projekt ustawy wraz z uzasadnieniem.

Przewodniczący Komisji
Praw Człowieka, Praworządności i Petycji
(-) Michał Seweryński

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy – Kodeks karny

Art. 1. W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.¹⁾) w art. 191 § 1 otrzymuje brzmienie:

„§ 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.”.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

¹⁾ Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 1997 r. Nr 128, poz. 840, z 1999 r. Nr 64, poz. 729 i Nr 83, poz. 931, z 2000 r. Nr 48, poz. 548, Nr 93, poz. 1027 i Nr 116, poz. 1216, z 2001 r. Nr 98, poz. 1071, z 2003 r. Nr 111, poz. 1061, Nr 121, poz. 1142, Nr 179, poz. 1750, Nr 199, poz. 1935 i Nr 228, poz. 2255, z 2004 r. Nr 25, poz. 219, Nr 69, poz. 626, Nr 93, poz. 889 i Nr 243, poz. 2426, z 2005 r. Nr 86, poz. 732, Nr 90, poz. 757, Nr 132, poz. 1109, Nr 163, poz. 1363, Nr 178, poz. 1479 i Nr 180, poz. 1493, z 2006 r. Nr 190, poz. 1409, Nr 218, poz. 1592 i Nr 226, poz. 1648, z 2007 r. Nr 89, poz. 589, Nr 123, poz. 850, Nr 124, poz. 859 i Nr 192, poz. 1378, z 2008 r. Nr 90, poz. 560, Nr 122, poz. 782, Nr 171, poz. 1056, Nr 173, poz. 1080 i Nr 214, poz. 1344, z 2009 r. Nr 62, poz. 504, Nr 63, poz. 533, Nr 166, poz. 1317, Nr 168, poz. 1323, Nr 190, poz. 1474, Nr 201, poz. 1540 i Nr 206, poz. 1589, z 2010 r. Nr 7, poz. 46, Nr 40, poz. 227 i 229, Nr 98, poz. 625 i 626, Nr 125, poz. 842, Nr 127, poz. 857, Nr 152, poz. 1018 i 1021, Nr 182, poz. 1228, Nr 225, poz. 1474 i Nr 240, poz. 1602, z 2011 r. Nr 17, poz. 78, Nr 24, poz. 130, Nr 39, poz. 202, Nr 48, poz. 245, Nr 72, poz. 381, Nr 94, poz. 549, Nr 117, poz. 678, Nr 133, poz. 767, Nr 160, poz. 964, Nr 191, poz. 1135, Nr 217, poz. 1280, Nr 233, poz. 1381 i Nr 240, poz. 1431, z 2012 r. poz. 611 oraz z 2013 r. poz. 849, 905, 1036 i 1247.

UZASADNIENIE

1. Wyjaśnienie potrzeby i celu ustawy

Przedmiotem niniejszej nowelizacji jest przepis art. 191 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. nr 88, poz. 553, z późn. zm.), który penalizuje zachowania polegające na stosowaniu przemocy wobec osoby lub stosowaniu groźby bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia.

Przytoczona regulacja znalazła się w kręgu zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich, który zajmował się problemem zachowania polegającego na wywieraniu przymusu na osobę za pośrednictwem oddziaływania na rzecz w kontekście praktyk stosowanych przez właścicieli kamienic, mających na celu zmuszenie lokatorów do opuszczenia mieszkań.

Rzecznik zwrócił uwagę na to, że jedną z okoliczności wpływających na obserwowaną w naszym kraju od szeregu lat trudną sytuację lokatorów zamieszkujących budynki przejęte przez nowych właścicieli może być nowe brzmienie przepisu art. 191 § 1 Kodeksu karnego, które przepis ten uzyskał wraz z wejściem w życie obecnie obowiązującego Kodeksu.

W omawianym przepisie art. 191 § 1 k.k. po wyrazach „stosowanie przymusu” dodano wyrazy „wobec osoby” co doprowadziło do zawężenia znamienia przemocy i wykluczyło penalizację stosowania przymusu pośredniego – wobec osoby poprzez rzecz czyli wywieraniu nacisku psychicznego na osobę poprzez oddziaływanie na jej otoczenie.

Minister Sprawiedliwości po podjętej w tej sprawie interwencji Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdził, iż istniejący stan prawny jest zgodny z konstytucyjną zasadą proporcjonalności, która przewiduje ochronę sądową adekwatną do wagi chronionych praw i wolności i stwierdził, że w sytuacji pośredniego oddziaływania na człowieka poprzez postępowanie z rzeczą, realną i wystarczającą ochronę zapewniają środki cywilnoprawne.

W tej sytuacji Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Senatu o pochylenie się nad przedstawionym zagadnieniem i o rozważenie potrzeby uchwalenia nowelizacji art. 191 § 1 Kodeksu karnego i zgłoszenia go Sejmowi w ramach realizacji prawa inicjatywy ustawodawczej.

2. Przedstawienie rzeczywistego stanu w dziedzinie, która ma zostać uregulowana

Zgodnie z art. 191 § 1 k.k. karze pozbawienia wolności do lat 3 podlega ten, kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem przeważa pogląd, zgodnie z którym przemoc wobec osoby, zgodnie z literalnym brzmieniem przepisu, polega wyłącznie na fizycznym oddziaływaniu na człowieka i nie obejmuje działań pośrednich (tzw. przemocy pośredniej) przez postępowanie z rzeczą.

Skutkiem takiego literalnego rozumienia omawianej normy stało się ograniczenie funkcji ochronnej przepisu w stosunku do osób, które stają się ofiarami przemocy pośredniej.

Obserwowane są bezkarne zachowania, takie jak: odbieranie kluczyków do samochodu, wyjmowanie okien czy zamykanie pomieszczeń na kłódkę. W szczególności właściciele mieszkań pragnąc wymusić opuszczenie przez lokatorów tych mieszkań dopuszczają się zalewania tych mieszkań, dewastowania budynku, niszczenia jego części wspólnych poprzez usuwanie drzwi i okien, odcinania dostępu wody, ogrzewania i prądu.

Efektom obowiązującego przepisu art. 191 § 1 k.k. jest bezradność lokatorów wobec takich działań oraz niemożność podejmowania interwencji przez Policję, gdyż znamiona określające czynność sprawczą przestępstwa zmuszania do określonego zachowania nie obejmują już tego typu zachowań (w przeciwieństwie do wcześniej obowiązującej w tym zakresie regulacji art. 167 Kodeksu karnego z 1969 r.).

Zdepenalizowane zachowania polegające np. na zastawianiu drogi, wyłączaniu prądu czy zamurowaniu wejścia do stanowiącego wspólną własność domu, noszące często znamiona znacznej społecznej szkodliwości nie stanowiąc przestępstwa pozostawiają ich ofiarę bez wsparcia państwa, pomimo zapewnionej Konstytucją ochrony praw i wolności człowieka i obywatela.

Należy jednocześnie dodać, że wskazywana możliwość korzystania z ochrony praw w drodze postępowania cywilnego nie wpływa na eliminowanie zjawiska tzw. przemocy pośredniej, co pociąga za sobą te widoczne, negatywne skutki społeczne.

Obserwowany w dzisiejszych czasach rozwój form życia społecznego i relacji międzyludzkich powoduje zmniejszenie użycia przymusu bezpośredniego (siły fizycznej) na rzecz rozwijających się różnorodnych form presji psychologicznej, czasem bardziej istotnej niż

użyta siła (tzw. „odmaterializowanie” pojęcia przemocy). Sprawcy takich działań przy użyciu małego nakładu sił mogą niewspółmiernie silnie oddziaływać psychicznie na wolność wyboru ofiary. Postępowanie z rzeczą w celu zmuszenia pokrzywdzonego do określonego działania, znoszenia lub zaniechania polega właśnie na wywołaniu określonych przeżyć psychicznych.

Siła tego oddziaływania może osiągać takie nasilenie, że powinna prowadzić do ustanowienia odpowiedniej reakcji prawnokarnej.

3. Wykazanie różnic pomiędzy dotychczasowym a przewidywanym stanem prawnym

W przedłożonej nowelizacji proponuje się, zmienić treść art. 191 § 1 k.k. i poprzez wykreślenie wyrazów „wobec osoby” przywrócić przepisowi brzmienie wcześniej obowiązującej w tym zakresie regulacji czyli art. 167 Kodeksu karnego z 1969 r. W takim przypadku penalizacji podlegać będzie zarówno stosowanie przemocy bezpośredniej jak i pośredniej.

W efekcie osoby, które nie zawsze są uprawnionymi w ramach stosunku cywilnego, nawet nie wywiązując się ze swoich obowiązków, powinny być w trakcie trwania, czasem przez wiele lat, spornego stosunku prawnego traktowane w sposób spełniający standardy zachowania oczekiwane w rozwiniętym społeczeństwie, a państwo winno stać na straży utrzymania, a czasem nawet wymuszenia tych standardów.

Uznając, że dotychczasowa ochrona cywilnoprawna nie stanowi dostatecznej ochrony praw, projektodawca uznał, że czyny polegające na zmuszaniu danej osoby do działania pod przymusem wywołanym oddziaływaniem na rzecz cechuje taki ładunek społecznej szkodliwości, który uzasadnia reakcję prawnokarłą państwa.

4. Skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne projektowanej ustawy

Podstawowym przewidywanym skutkiem prawnym projektowanej ustawy będzie powstrzymanie negatywnego zjawiska polegającego na przemocy pośredniej i objęcie ofiar takiej przemocy ochroną prawnokarłą.

5. Oświadczenie o zgodności z prawem Unii Europejskiej

Przedmiot projektu nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.